

5. Sánchez Fortoul, C. G. (2018). Maya ceramic technology and ceramic socio-economy: A multifaceted analysis of late postclassic ceramic production and distribution in northern Yucatán, Mexico. Oxford, UK: BAR Publishing.
6. Hutson, S. R., Ardren, T. (ed.) (2020). The Maya world. Abingdon & New York: Routledge.
7. Smith, H. Real smart folks, but no wheel. *Dig It!* URL: <http://surl.li/ufbmh>

Сторожук Сергій

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПОТОЙБІЧНІ УЯВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ МЕСОАМЕРИКИ

Ключові слова: Месоамерика, Міктлантекутлі, Муерте.

Keywords: Mesoamerica, Mictlantecutli, Muerte.

Кожному народу притаманна віра в потойбічний світ, уявлення про смерть, яке може як лякати, так і бути частиною буття. Розуміння міфології та уявлень сприяє розумінню світогляду, світосприйняття, культури, цінностей певного суспільства. Уявлення населення Месоамерики про потойбічний світ є унікальними, адже нащадки ацтеків, майя та інших давніх народів і сьогодні святкують День мертвих та мають культ Санта-Муерте. Тому аналіз потойбічних уявлень населення Месоамерики сприятиме кращому розумінню сучасної культури країн цього регіону, культу Санта-Муерте.

Мета роботи – аналіз потойбічних уявлень населення Месоамерики в історичній ретроспективі.

Більшість індіанських народів Месоамерики не лише вірили у продовження життя після смерті у блаженстві чи муках, але й в існування кількох локусів, куди душі потрапляли після смерті, про що свідчать історичні пам'ятки літератури й іспанські хроніки. Цікавою особливістю цих вірувань є те, що майбутній шлях душі залежав (як і в шумерській міфології) не від прижиттєвих вчинків, а від причини смерті людини (що робить ці вірування унікальними). За давніми віруваннями науа, ацтеків та інших месоамериканських індіанців (подібні уявлення з деякими видозмінами мали і майя, котрі перебували під впливом ацтекської культури), такими останніми притулками були Nhuicatl tonatiuh, Chichihuacuauhco, Tlalocan Ta Mictlan, тісно пов'язані з культом сонця.

Душі воїнів, які загинули в бою або померли на жертвовному камені, потрапляли до Nhuicatl tonatiuh – «будинку Сонця», де у квітучих садах вони влаштували баталії, радісними криками і ударами в щити зустрічали Сонце на сході, а через чотири роки повертались на землю у вигляді колібрі та інших пташок із яскравим барвистим пір'ям і пили нектар (до слова, колібрі вважається пташкою сонця у народів Месоамерики; ця пташка і змія поєдналися у творенні образу божества Сонця – пернатого змія Кетцалькоатля).

У блаженних садах «будинку Сонця» перебували також і ворожі воїни, захоплені в полон і принесені в жертву богу Сонця, адже віддаючи свої життя, вони ніби підживлювали «могутнього воїна, котрий воював у небі».

Згідно з віруваннями, ця свита супроводжувала Сонце до зеніту, далі ж за ним прямували жінки, які померли під час пологів, котрих прирівнювали до за-

гиблих у бою воїнів. Такі жінки потрапляли до Chichihuacuauhco – «дому маїсу». Ночами вони могли привидами повертатися на землю, що було поганою прикметою.

Ще однією категорією померлих, котрим забезпечувалося блаженне життя у потойбіччі, вважалися люди, які потонули, були вбиті ударом блискавки чи померли від хвороб, пов'язаних, за віруваннями месоамериканських індіанців, із водою: водянки і лепри (прокази). Вони відразу потрапляли на небо в Тлалокан (Tlalocan) до бога дощу Тлалока. Tlalocan вважався місцем плодючості, де росли плоди на фруктових деревах. На могилу людини, «обраної богом дощу», клали суху гілку, коли ж душа потрапляла до Тлалокану, гілка зеленіла, що означало нове життя померлого.

Більшість же людей після смерті, за давніми уявленнями, потрапляли до похмурого підземного царства мертвих Миктлану (Mictlán), володінь бога Миктлантекутлі та його дружини богині Миктлансіуатль, куди ненадовго заглядало Сонце вночі і де перебували померлі, котрих не покликав до себе жоден інший бог. Це царство мертвих за вертикаллю поділялось на 9 підземних царств (світів). Люди, які померли так званою «земною смертю» (не в бою, не були принесені в жертву, не під час пологів чи не від хвороб), потрапляли на льодяну дорогу підземного світу, пройти яку мали за 4 дні. У кінці її, на дев'ятому колі смерті, їх зустрічав Миктлантекутлі. Проте шлях цей був дуже важким, тому багато хто гинув, так і не діставшись кінця, адже, за міфологічними уявленнями, померлий проходив між двома навислими над ним горами, що могли його розчавити чи придавити обвалами каміння. Потім переживав напад гігантських крокодила і змії, після чого перетинав 8 пустель і піднімався на 8 гірських вершин. Дорогою до царства мертвих льодяний вітер жбурляв у покійника гострі обсидіанові леза і величезні кам'яні брили. Наостанок необхідно було перепливати широку підземну ріку на спині маленької собаки течиві, яка освітлювала шлях сяйвом рубінових очей. Потрапивши до Миктлантекутлі, нещасний приносив йому дари, які поклали до могили родичі померлого. І лише тоді правитель царства мертвих відводив людині місце в одному із дев'яти потойбіч.

Нащадки ацтеків, майя та інших давніх народів Месоамерики і сьогодні зберегли культ пращурів. Одне із найвідоміших свят сучасних Мексики, Гватемали, Гондурасу і Сальвадору – День мертвих, який відзначається щорічно 1 та 2 листопада. За віруваннями, душі померлих у цей період відвідують рідні домівки. Індіанці майя і ацтеки у давнину в цей день приносили дари богині Миктлансіуатль та споруджували стіни із зображенням черепів – тсомпантлі. Традиції цього свята передбачають створення вівтарів на честь померлого із цукрових черепів, вербену, улюблені страви і напої померлого та відвідування могил із цими подарунками [1, с. 95–97; 2, р. 34–38].

Все населення країн у цей день бере участь у святкуванні, люди прикрашають кладовища стрічками і квітами, а дороги від кладовищ до домівок померлих їхні родичі освітлюють безліччю свічок і ліхтариків, щоб предки могли легко віднайти дорогу додому. День мертвих – це день утвердження життя.

Переживши переслідування інквізиції, яка була в Новій Іспанії (нині Мексика та Центральна Америка), дерев'яні зображення та фігури Санти-Муерте з ко-

сою були сховані скромними родинами та індіанцями в колоніальну еру (1521–1810 рр.), а вже за її межами почали відроджуватися публічно.

Деякі стародавні зображення Муерте, які Церква привезла з Європи для євангелізації корінного населення та проведення процесій Страсної п'ятниці, повернулись неушкодженими у ХХ столітті й почали використовуватись місцевими жителями для проведення «язичницьких» ритуалів, які не допускались церковними інституціями. Наразі ці зображення охороняються деякими родинами або зберігаються в музеях. У 1960-х роках культ був зарезервований і передавався з покоління в покоління майже таємно.

У 1990-х роках культ Муерте набув поширення серед наркоторговців та злочинців (*Narco Santa e della Madonna dei Criminali*). Це складне явище, яке з 2000-х років вивчається журналістами та науковцями, однак досі вимагає ретельного аналізу та може стати предметом окремого дослідження [3].

Отже, уявлення народів доколумбової Месоамерики про потойбічний світ є унікальними. Вважалось, що життя після смерті залежало не від прижиттєвих вчинків, а від причин смерті людини. Також для цих вірувань було характерним існування декількох локусів, куди потрапляли душі після смерті. У ХХ ст., переживши переслідування інквізиції, уявлення про потойбіччя народів Месоамерики відродились і сьогодні представлені святкуванням Дня смерті та культом Санта-Муерти («Святої Смерті»), яка є продовженням уявлень про богиню смерті Міктлансіуатль. З 1990-х років культ Муерте набув поширення серед наркоторговців, злочинців, загалом маргіналізованих груп та бідних прошарків населення країн Месоамерики, водночас поступово долаючи класові та расові відмінності, що є показовим та вимагає окремого дослідження.

Джерела та література

1. Наумовська О. Мотиви блаженного чи пекельного царства мертвих у міфологічних системах різних народів світу. *Літературознавчі студії*. 2013. Вип. 37(2). С. 89–97.
2. Ganeri A. *Mesoamerican Myth: A Treasury of Central American Legends, Art, and History*. Hardcover – Illustrated, 2007. 96 p.
3. La Santa Muerte e le sue origini. 18.05.2018. URL: <https://santamuertepatrona.wordpress.com/>